

هفتمین همایش ملی بنیاد علمی قانون یار

همایش پژوهش های علمی علوم اسلامی و انسانی در عصر نوین

بنیاد علمی قانون یار - آموزش و پرورش استان کرمانشاه - واحد پژوهش سپاه پاسداران (با همکاری و حمایت معنوی دانشگاه رازی، دانشگاه آزاد، دانشگاه فرهنگیان، دانشگاه پیام نور کرمانشاه، دانشگاه علمی و کاربردی، جهاد دانشگاهی واحد کرمانشاه، دانشگاه صنعتی کرمانشاه، بنیاد شهید و سازمان ارشاد و .... سردبیر علمی و مسنول برگزاری همایش: دکتر بهنام اسدی (نماینده مقالات در پایگاه های ملی و بین المللی) تاریخ برگزاری همایش: ۸ اسفندماه ۱۴۰۳ شماره مقاله: ۲۸/۹۲۲۲ رده بندی کنفرانس: ب ۵۶/۶۷۴

رسانه ها و رفتارهای پر خطر نوجوانان: علل و راهکارها

لیلا صفاری

هنرآموز هنرستان کار و دانش فدک ناحیه دو کرمانشاه

چکیده

رسانه ها به عنوان یکی از عوامل تاثیرگذار در زندگی نوجوانان، نقش مهمی در شکل دهی به رفتارهای پرخطر آن ها ایفا می کنند. مطالعات نشان می دهد که نوجوانان به دلیل ویژگی های خاص سنی و روحی، بیشتر تحت تاثیر محتوای رسانه ای قرار می گیرند. این تاثیرات می تواند در قالب تبلیغات، فیلم ها، بازی های ویدئویی و شبکه های اجتماعی به وقوع بپیوندد. یکی از علل اصلی رفتارهای پرخطر در این گروه سنی، جستجوی هویت و تمایل به پذیرش اجتماعی است که نوجوانان را به سمت تقلید از الگوهای موجود در رسانه ها سوق می دهد. به عنوان مثال، نمایش استفاده از مواد مخدر یا رفتارهای پرخطر در فیلم ها ممکن است به عنوان یک الگو برای نوجوانان عمل کند و آن ها را تشویق به انجام چنین رفتارهایی نماید. به منظور کاهش این تاثیرات منفی، نیاز به راهکارهایی جامع و چند بعدی احساس می شود. مطالعه حاضر به شیوه توصیفی - تحلیلی و با هدف « رسانه ها و رفتارهای پرخطر نوجوانان: علل و راهکارها» انجام شد. نتایج نشان داد کاهش تاثیرات منفی رسانه ها، آموزش مستلزم تحول پارادایمی در نگاه به رسانه است: از تهدیدی مهارنشده به فرصتی برای رشد مهارت های شناختی و اخلاقی. پیاده سازی راهکارهایی مانند «آموزش سواد رسانه ای»، «نظارت مشارکتی خانواده - مدرسه»، «تقویت مهارت های تفکر انتقادی در نوجوانان» و «غربالگری دیجیتال محتوای مخرب» می تواند چرخه معیوب تأثیرپذیری منفی را بشکند. سرمایه گذاری در پژوهش های رصدی بلندمدت برای شناسایی الگوهای نوظهور رسانه ای، تضمینی برای به روزرسانی مستمر این راهبردها خواهد بود. این فرایند نه تنها سلامت روان نسل آینده را بیمه می کند، بلکه جامعه ای مبتنی بر خرد جمعی را پایه ریزی خواهد نمود.

واژگان کلیدی: رسانه، رفتارهای پرخطر، اثرات، راهکارها، نوجوان.

مقدمه

رسانه‌های دیجیتال، به عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر رفتارهای اجتماعی و شخصیتی کودکان و نوجوانان، نقش بسزایی در شکل‌گیری نگرش‌ها و رفتارهای آنان ایفا می‌کنند. این رسانه‌ها با ارائه محتوای متنوع و جذاب، می‌توانند به راحتی احساسات، افکار و الگوهای رفتاری مختلف را در مخاطبان خود القا نمایند. تأثیر این رسانه‌ها به‌ویژه بر روی نسل جوان، به دلیل زمان طولانی‌تری که آنها در معرض این محتوا قرار دارند، به شدت بیشتر است. از جمله این تأثیرات می‌توان به تغییر در روابط اجتماعی، نحوه ارتباط با دیگران و حتی شکل‌گیری هویت فردی اشاره کرد. همچنین، محتوای موجود در این رسانه‌ها می‌تواند به تقویت یا تضعیف ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی منجر شود. به‌طور خاص، کودکان و نوجوانان در مراحل حساس رشد خود قرار دارند و به همین دلیل، تحت تأثیر پیام‌های مختلف رسانه‌های دیجیتال به شدت آسیب‌پذیر هستند. این رسانه‌ها نه تنها می‌توانند الگوهای مثبت را معرفی کنند بلکه می‌توانند به ترویج رفتارهای ناپسند و مخرب نیز پرداخته و اثرات منفی بر روانشناسی و رفتارهای اجتماعی این گروه سنی داشته باشند. بررسی نقش این رسانه‌ها و یافتن راهکارهای مؤثر برای مقابله با این تأثیرات منفی، به ویژه در عصر حاضر که به علت گسترش فضای دیجیتال و رشد سریع فناوری‌های ارتباطی، والدین و مربیان را با چالش‌های بسیاری در زمینه نظارت و کنترل این تأثیرات بر نوجوانان مواجه هستند، ضروری به نظر می‌رسد.

۱- روش تحقیق

این مطالعه با هدف «رسانه‌ها و رفتارهای پرخطر نوجوانان: علل و راهکارها» به شیوه‌ی توصیفی - تحلیلی و با بهره‌گیری از منابع کتابخانه‌ای انجام شده است بدین منظور محقق ابتدا به بررسی و دسته‌بندی مفاهیم و موضوعات اصلی از منابع مطالعه شده پرداخته تا توصیف دقیقی از وضعیت موجود تأثیر رسانه‌های دیجیتال بر کودکان و نوجوانان به دست آورد سپس به ارائه راهکارهای عملی برای کاهش تأثیرات منفی و تقویت جنبه‌های مثبت رسانه‌ها پرداخته است. این روش تحقیق امکان بررسی جامع موضوع را فراهم کرده و به ارائه تصویری دقیق از وضعیت موجود و راهکارهای مؤثر کمک خواهد کرد.

۲- پیشینه پژوهش

در سال‌های اخیر، چندین تحقیق مهم به بررسی ارتباط بین استفاده از رسانه‌های اجتماعی و رفتارهای پرخطر در نوجوانان پرداخته‌اند. این تحقیقات نشان داده‌اند که استفاده مداوم از پلتفرم‌های رسانه‌ای مانند اینستاگرام^۱، تیک‌تاک^۲، یوتیوب^۳ و اسنپ‌چت^۴، می‌تواند با افزایش رفتارهای پرخطر مانند مصرف مواد مخدر، نوشیدن الکل و رفتارهای جنسی خطرناک همراه باشد.

موریسون^۵ (۲۰۲۳) نشان داد که نوجوانانی که به طور روزانه از رسانه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند، احتمال بیشتری برای شرکت در رفتارهای پرخطر دارند. در یک مطالعه جهانی که داده‌های بیش از ۱۴ میلیون نوجوان را تحلیل کرده است، مشخص شد که استفاده روزانه از رسانه‌های اجتماعی با رفتارهایی نظیر مصرف الکل، مواد مخدر و رفتارهای ضد اجتماعی ارتباط دارد. به‌ویژه، احتمال مصرف الکل برای نوجوانانی که حداقل دو ساعت در روز از این پلتفرم‌ها استفاده می‌کنند، تقریباً دو برابر شده است. این تحقیق همچنین تأکید می‌کند که محتوای تولیدشده توسط کاربران می‌تواند تأثیرات منفی ویژه‌ای داشته باشد، چرا که نوجوانان بیشتر در معرض چنین محتوایی قرار دارند که رفتارهای پرخطر را ترویج می‌کند.

پوربا^۶ (۲۰۲۳) در یک بررسی سیستماتیک و متاتحلیل به روابط معناداری بین استفاده از رسانه‌های اجتماعی و رفتارهای پرخطر در نوجوانان پرداخته است. این تحقیق به بررسی نحوه ارتباط زمان صرف‌شده در پلتفرم‌ها و مواجهه با محتوای مربوط به خطرات و رفتارهای پرخطر، مانند مصرف الکل و مواد مخدر و رفتارهای جنسی پرخطر، پرداخته است. یافته‌ها نشان می‌دهند که استفاده مکرر از رسانه‌های اجتماعی با افزایش قابل‌توجه این رفتارها همراه است. به‌ویژه، مصرف الکل و مواد مخدر در

^۱ Instagram

^۲ TikTok

^۳ YouTube

^۴ Snapchat

^۵ Morrison

^۶ Purba

نوجوانانی که استفاده بیشتری از این رسانه‌ها دارند، بیشتر مشاهده می‌شود. نکته مهم دیگر این است که محتوای تولیدشده توسط کاربران، به ویژه از طریق الگوبرداری از همسالان، می‌تواند تأثیر قابل توجهی در شکل‌گیری نگرش‌ها و رفتارهای پرخطر در نوجوانان داشته باشد.

در بررسی مطالعات داخلی، مطالعه وثوقی (۱۴۰۳) نشان داد ناسازگاری با تغییرات تکنولوژیکی و مشکلات ارتباط عاطفی با والدین باعث افزایش رفتارهای پرخطر از قبیل مصرف مشروبات الکلی و ارتباط جنسی نامشروع می‌شود و این رفتارها به نوبه خود کاهش کیفیت زندگی و افزایش انزوای اجتماعی در پی خواهد داشت. نوجوانانی که دارای آگاهی از سلامت روانی و اجتماعی خود هستند نقاط قوت خود را به خوبی شناخته و دارای عزت نفس هستند و می‌توانند رفتارهای اجتماعی سالم داشته و با کنترل عواطف و احساسات از انجام این گونه رفتارها خودداری نمایند.

در این مقالات، اشاره شده است که استفاده از رسانه‌های اجتماعی نه تنها از طریق مشاهده محتوا بلکه از طریق تعامل فعال با آن، مانند اشتراک‌گذاری یا ارسال پست‌ها، می‌تواند به تشدید رفتارهای پرخطر منجر شود. محتوای تولیدشده توسط همسالان تأثیر بیشتری بر رفتارهای نوجوانان دارد، و این تأثیرات بیشتر در مواردی مشاهده می‌شود که نوجوانان در معرض محتوای خطرناک یا مروج سبک زندگی‌های پرخطر قرار می‌گیرند. هر سه مطالعه به اهمیت ادامه تحقیقات برای درک بهتر روابط بین استفاده از رسانه‌های اجتماعی و رفتارهای پرخطر تأکید کرده‌اند.

۳- مفهوم شناسی رفتارهای پرخطر

دوره نوجوانی دوره بسیار مهم در مراحل رشد و تکامل است. در این دوره فرد با ورود به فرایند بلوغ از دوران کودکی به بزرگسالی وارد می‌شود و توانایی‌ها و کفایت‌هایی را کسب می‌کند که در زندگی بزرگسالی از آنها استفاده می‌کند (حمیدیان و همکاران، ۱۴۰۱). نوجوانی یک دوره بحرانی در زندگی است، الگوهای رفتاری مهم که می‌توانند بر سراسر زندگی فرد تأثیر بگذارند در این دوران شکل می‌گیرند. مصرف مواد و الگوهای نادرست جنسی از این دوره آغاز می‌شوند (امیدی‌منش و رستمی‌کیا، ۱۳۹۷).

بسیاری از عوامل خطر دوران نوجوانی با تغییرات طبیعی این دوره آغاز می شود و شدت می گیرد. نوجوانان در طول دوره نوجوانی، تغییرات جسمی و تکاملی زیادی را تجربه می کنند (گراوند، ۱۴۰۲). در اوایل دوره نوجوانی، یک رشته تغییرات جسمانی، بین شخصی و درون شخصی آغاز می شوند. یکی از این تغییرات، آغاز جستجو فعال یک شخصیت متمایز هست. از زمان نظریه پردازی اریکسون^۱ در باب تحول روانی اجتماعی، تحول هویت، تکلیف روانی اجتماعی بنیادی در دوره نوجوانی قلمداد شده است (علائی خرایم و همکاران، ۱۴۰۰). با توجه به اینکه هویت یابی وحدتی است که بین سه سیستم زیستی، روانی و اجتماعی به وجود می آید. در صورتی که چنین وحدتی حاصل نشود، نوجوانان دچار آشفته گی در روابط و رفتار می گردند (پاک نژاد و میکائیلی، ۱۴۰۲).

در سن نوجوانی خصوصاً از دوازده سالگی به بعد نوجوانان بیشتر به تمایلات عاطفی گرایش پیدا می کنند. در این سن پسرها به تجزیه و تحلیل احساسات و پدیده های ذهنی خود می پردازند و در این چندان پیش می روند که گاهی باورهای جامعه و قیدوبندهای اجتماعی را مورد بی توجهی قرار می دهند. پیدایش هوش نظری در نوجوانان آن ها را قادر می سازد که از مشاهدات روزانه خود به استنتاج اصول و قواعد کلی بپردازند. بدین ترتیب توجه نوجوانان به خود باعث می شود وی به درون گرایی سوق پیدا کند. این حالت تنهایی طلبی گاهی در بعضی نوجوانان به صورت انزوای کامل ظاهر می شود که باعث می گردد نوجوانان به خیال پردازی و گاهی به پرخاشگری بپردازند (احدی، ۱۳۸۵).

درون گرایی در نوجوان گاهی تا پایان دوره نوجوانی ادامه می یابد. روان شناسان از دوره به نام دوره تحلیلی تضادهای روانی یاد کرده اند که به صورت رفتارهای نامتعادل در فرد ظاهر می شود و سرانجام به حالت متعادل اجتماعی و برون گرایی در فرد تجلی می یابد (براهوئی و همکاران، ۱۴۰۲).

محمدی اوندی (۱۴۰۳) مشکلات نوجوانان و جوانان را به پنج دسته تقسیم نموده اند که عبارت اند از: اختلاف در تصویر بدنی، بحران خودشناسی، مشکل اجتماعی شدن، مسئله جنسی و بیماری های روانی. همین منبع با اتکا به چند پژوهشی که درباره بررسی مشکلات نوجوانان و جوانان انجام شده، مشکلات

^۱ Ericsson

این گروه را این‌طور طبقه‌بندی کرده است: دشواری‌های مالی، دشواری‌های تحصیلی، دشواری‌های ناشی از تعارض گذشته و حال، دشواری‌های ناشی از مناسبات خانوادگی، دشواری‌های ناشی از تمایلات جنسی، اعتیاد جوانان، دشواری‌های فراغت، اضطراب و نگرانی‌ها. ترکووا و اسماهیل^۱ (۲۰۲۵) مشکلات این دوره را مورد تجزیه و تحلیل قرار داده است که عبارت‌اند از بزهکاری، مصرف نوشابه‌های الکلی و استعمال دخانیات، ازدواج در سنین نوجوانی (ازدواج‌های زودهنگام)، رهایی و ترک تحصیل همچنین دگرگونی‌های اساسی که در عقاید، سنن، اهداف و نظام ارزش‌های جامعه به وجود می‌آید.

این گروه به علت آسیب‌پذیری بالا، در معرض خطر روزافزون مشکلاتی همچون افسردگی، اضطراب، خودکشی، بزهکاری سوءمصرف مواد قرار دارند (گراوند، ۱۴۰۲). در یک بررسی بر روی رفتار نوجوانان و جوانان در آمریکا که در سال‌های ۱۹۹۹-۱۹۹۱ انجام شد، روند رفتارهای پرخطر مورد بررسی قرار گرفت. بررسی یاد شده نشان داد که رفتارهای پرخطر جنسی و مصرف الکل و مواد افزایش یافته است (به نقل از ون لار^۲ و همکاران، ۲۰۲۵). بررسی انجام‌شده در ترکیه و سوریه نیز نشان‌دهنده افزایش مصرف سیگار در نوجوانان و جوانان است (اوزکان، ۲۰۰۲؛ به نقل از گراوند، ۱۴۰۲).

۴- رفتارهای پرخطر و خشن در نوجوانان

رفتارهایی که می‌توانند تأثیرات زیانباری بر روی رشد کلی و سلامت نوجوان داشته باشند یا که ممکن است از پیشرفت و موفقیت آینده نوجوانان جلوگیری کند، رفتارهای پرخطر اطلاق می‌شود. رفتارهای پرخطر ممکن است شامل رفتارهایی که آسیب فیزیکی سریعی می‌زند، باشد (مانند خشونت) و یا شامل رفتارهایی با تأثیر منفی رو به افزایشی (مانند اعتیاد) باشد. رفتارهای پرخطر همچنین می‌تواند شکافی در رشد نوجوان ایجاد کند و یا مانع رشد طبیعی فرد و تجربه‌های معمولی سنین نوجوانی گردد (ورمیر^۳ و همکاران، ۲۰۲۵).

^۱ Tercova, Smahel

^۲ van Laar

^۳ Vermeire

اما پژوهش‌ها و بررسی‌های کافی و کارآمدی انجام نگرفته است. رفتارهای پرخطر کم‌تر به عنوان موضوع پژوهش روان‌شناسی و جامعه‌شناختی مطرح شده و یا به‌طور پراکنده و گسیخته مورد بررسی قرار گرفته‌اند و بررسی رفتارهای پرخطر از حیث نتایجی که برای زندگی، سلامتی و رشد روانی و اجتماعی نوجوان به همراه می‌آورد، از قبیل بیماری‌های روحی و روانی همچون افسردگی، ناخوشی و حتی مرگ (ساکس و لویی،^۲ ۲۰۲۰) ایدز و بیماری‌های جنسی (مک کنزی و برنان،^۳ ۲۰۲۱) ترک تحصیل، فرار از درس، عدم موفقیت تحصیلی و شغلی (دیکس^۴ و همکاران، ۲۰۲۱) و درگیری در جرائم مختلف دارای اهمیت است

Deeks

مصرف مواد مخدر، خشونت و رفتارهای جنسی عامل بسیاری از مرگ و میرهای سنین نوجوانی و اوایل بزرگسالی است (نجفی، ۱۴۰۰).

۵- علل رفتارهای پرخطر

به نظر اریکسون فرد در هر یک از دوران رشد با یک بحران روانی اجتماعی روبرو است در صورتی که فرد بتواند این بحران را پشت سر قرار دهد می‌تواند سلامت روانی خود را حفظ نماید در غیر این صورت سلامت روانش به خطر می‌افتد. تغییرات بدنی دوران نوجوانی، تعادل فرد را بر هم می‌زند. نوجوان با بحرانی با عنوان پراکندگی هویت مواجه می‌شود. اریکسون آن را بحرانی بهنجار می‌داند ولی ناتوانی در کنار آمدن با آن را نابهنجار می‌داند، امکان دارد فردی برای مقابله با پراکندگی هویت به گروه‌ها و فرقه‌های مختلف گرایش آورد یا با قهرمانان همانندسازی کند. گروهی از نوجوانان یک دوره طولانی از این بحران را می‌گذرانند، اینها کسانی هستند که استدلال‌های اخلاقی آنها هنوز رشد نیافته و به دشواری مسئولیت زندگی را به عهده می‌گیرند و تفکری نامنظم دارند (ماسن و هوستون، ترجمه یاسایی، ۱۳۹۴).

به اعتقاد پیازده در نوجوانی هنوز مسئله خودمیان‌بینی وجود دارد و حالت روانی نوجوان تابع بروز ابزارهای جدید ذهنی و خودمیان‌بینی است. با توجه به فعالیت‌های ذهنی، نوجوان در عمل بر اساس فکر جدید و امکان ذهنی جدیدی که دارد و قبلاً فاقد آن بوده است نوعی حالت بی‌انتهاپی در خود احساس می‌کند و معتقد است هر کاری را می‌تواند انجام دهد و خطری وی را تهدید نمی‌کند (نیک منش و درویش ملا، ۱۴۰۰).

اغلب نوجوانان قادرند با مشکلات و مطالبات این دوران کنار بیایند اما برخی روش نامناسبی را برای این کار برمی‌گزینند، مرتکب خطا شده و یا روش‌های نامناسبی را برمی‌گزینند که سلامت و آینده آن‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد. علت روی آوردن برخی از نوجوانان به رفتارهای پرخطر، بی‌دانشی یا نداشتن نگرش یا ارزش‌های درست نیست بلکه اغلب آن‌ها از آنچه درست و نادرست هست آگاهی دارند اما توانایی عمل طبق ارزش‌ها و نگرش‌های صحیح خود را ندارند. برخی نوجوانان مغلوب فشارهای گروه همسالان خود می‌شوند و برخی دیگر درگیر روابط ناسالم با افرادی می‌شوند که آن‌ها را از تصمیم‌گیری صحیح و عملکرد مناسب منحرف می‌سازد (کترلیتوس، ۱۹۹۴؛ به نقل از پاک نژاد و میکائیلی، ۱۴۰۲).

۶- انواع رفتارهای پرخطر

چندین رفتار پرخطر به علت اینکه باعث شمار زیادی از آسیب‌ها و مرگ و میرها در میان نوجوانان هستند مورد تأکید متخصصان است این رفتار عبارتند از:

۶-۱. رفتارهای آسیب‌رسان به خود^۱، خشونت^۲ و خودکشی

در میان نوجوانان خیلی از رفتارهای آسیب‌رسان به خود با رانندگی مرتبط هستند. سال‌های نوجوانی همزمان شده است با سن دریافت گواهینامه رانندگی و متأسفانه تصادفات اتومبیل و نبستن کمربند ایمنی علت شایع منجر به مرگ در میان نوجوانان است. ترکیب استفاده از الکل و رانندگی می‌تواند در ایجاد صدمه شدیدتر نوجوانان صحیح‌تر باشد.

درگیری و خشونت دسته دیگر از رفتارهای آسیب‌رسان به خود است که دومین علت حوادث منجر به مرگ در میان سنین ۱۵ تا ۲۴ ساله است که ۸۶ درصد این آمار از مردان و ۱۴ درصد از خانم‌ها می‌باشد (گازمن و بوش^۳، ۲۰۱۷).

۶-۲. مصرف مواد^۴

مصرف مواد دیگر گروه رفتارهای سهیم در ایجاد آسیب‌های بلندمدت است. مصرف مواد و الکل به موتور محرک برای حوادث دیگر شباهت دارند از جمله: نزاع و درگیری، روابط مشکل‌ساز و واکنش‌های اجتماعی و ایجاد بیماری‌های گوناگون. در سال‌های اخیر استفاده از تمام‌فتمین‌ها در ایالات متحده (و دیگر کشورها) افزایش یافته است. بهای اندک و مصرف آسان باعث شده که خیلی از نوجوانان و جوانان به این مواد روی بیاورند و مهم‌تر از همه در انتشار سریع آن سهیم باشند.

^۱ Self-injurious behaviors

^۲ Violence

^۳ Gazman & Bush

^۴ Substance use

مصرف و سوء مصرف مواد در نوجوانان طیف وسیعی از مواد را در برمی گیرد از جمله الکل، ماری جوانا، نیکوتین، کوکائین، هروئین، مواد استنشاقی، فن سیکلیدین، لیسریک اسید دی ایتلامید، دکسترومتورفان، استورئیدهای آنابولیک و داروهای مختلف کلپ‌ها، متیلن دی اکسی متامفتامین، فلونیتراپام، گاما هیدروکسی بنوتیدات و کتامین (بولاند و همکاران، ۱۴۰۳).

بر اساس نتایج طرح ارزیابی سریع وضعیت سوء مصرف و وابستگی به مواد مخدر که روی چهار هزار و پانصد معتاد در استان‌های مختلف کشور و با انتخاب نمونه‌های از زندان‌ها، مراکز درمانی و معتادان انجام شده، میانگین سنی معتادان ۱/۳ سال کاهش یافته است به گزارش ایسنا رشد اعتیاد در گروه سنی ۲۰ تا ۳۰ سال در سال‌های اخیر محسوس است و در همین حال حدود ۱۰۰ هزار تا ۱۲۰ هزار معتاد کشور توسط دوستان هم‌مدرسه‌ای خود به مصرف مواد تشویق شدند. بر اساس نتایج این طرح ۱/۶ درصد معتادان مورد بررسی دانش آموز بوده‌اند و بدین ترتیب این محاسبه، آمار نگران‌کننده‌ای را در مقابل دید مسئولان آموزش و پرورش قرار می‌دهد چرا که بر اساس این آمارها حدود ۳۰ هزار دانش آموز معتاد در آموزش و پرورش تحصیل می‌کنند (براهوئی و همکاران، ۱۴۰۲).

بسیاری از عوامل خطر ساز و محافظتی در سن شروع و شدت مصرف مواد در نوجوانان تأثیر می‌گذارد. عوامل خطر ساز روانی- اجتماعی، بروز اختلالات مصرف مواد عبارت‌اند از الگوپذیری از والد در مورد مصرف مواد، تعارض خانوادگی، فقدان نظارت والدین، روابط با همسالان و رویدادهای فشارزای افراد. عوامل محافظتی که مصرف مواد را در نوجوانان را کمتر می‌کنند عبارت‌اند از: متغیرهای نظیر ثبات زندگی خانوادگی، ژبوند قوی، والد-کودک، نظارت پیوسته والدین در زمینه پیشرفت تحصیلی و گروه همسالانی که الگوی رفتارهای خانوادگی و تحصیلی مناسب هستند. مداخلاتی که سبب کاهش عوامل خطر ساز می‌شوند احتمالاً مصرف مواد را تخفیف می‌دهند (بولاند و همکاران، ۱۴۰۳).

۳-۶. رفتارهای جنسی پرخطر^۱

انجام رفتارهای جنسی بدلیل پتانسیل فیزیکی (مانند بیماری های مقاربتی، ایدز و هیپاتیت و...) و خطرات عاطفی، اجتماعی که در آن وجود دارد بسیار بااهمیت است. سکس محافظت نشده، خطرات وخیم تری دارد زیرا پتانسیل گسترش بیماری های مقاربتی و بارداری های ناخواسته را دارد. در میان نوجوانانی که فعالیت جنسی خود را گزارش کرده اند تنها ۶۳ درصد استفاده از کاندوم را در زمان آمیزش خود بکار برده بودند. بارداری در سنین نوجوانی ممکن است عامل خطری برای خود شخص باشد و با دیگر خطرات عاطفی، اجتماعی و ترک تحصیل مرتبط است. در ایالات متحده نزدیک به نیمی از نمونه های که در سال های گذشته مبتلا به بیماری های مقاربتی تشخیص داده شده اند در سنین ۱۵ یا ۱۹ سال بوده اند و ۱۳ درصد از کسانی که به تازگی به HIV^۲ مبتلا شده اند، نوجوانان ۱۳ تا ۲۴ ساله می باشند (دمشار پچاک^۳، ۲۰۲۵).

مطالعه های جلالی آریا و همکاران (۱۳۸۰) تحت عنوان زمان و روش آموزش مسائل جنسی از دیدگاه معلمان و والدین نشان داده بهترین زمان آموزش مسائل جنسی (از جمله خطرات بیماری های ایدز و بیماری های مقاربتی) از نظر والدین و معلمان دوران دبیرستان و هنرستان است (به نقل از نیک منش و درویش ملا، ۱۴۰۰).

۴-۶. رفتارهای پرخطر با چاقی و تغذیه ناسالم

افزایش شیوع اضافه وزن کودکان در سال های اخیر به عنوان یکی از مهم ترین مشکلات کشورهای پیشرفته و در حال توسعه شده است که عوارض شدیدی را در کودکی و در بزرگسالی ایجاد می کند. از پیامدهای ناشی از آن اثرات منفی فیزیکی و روانی بر کودک بوده و بویژه خطر چاقی در بزرگسالی را

^۱ Risky sexual behaviors

^۲ Human Immunodeficiency Virus

^۳ Demšar Pečak

افزایش می‌دهد که سبب بروز بیماری‌های قلبی عروقی، دیابت، پرفشاری خون و سرطان می‌باشد (متاجی امیررود و تقدیسی، ۱۳۹۳).

افزایش شیوع اضافه وزن، در کشورهای توسعه‌یافته ناشی از تغییر در شیوه زندگی است که تا حدودی با متغیرهای سبک زندگی جدید شهری نظیر صرف کردن وقت زیاد تماشای تلویزیون و بازی‌های رایانه‌ای ارتباط دارد و رژیم‌های غذای پرچرب و کم‌حرکی از عوامل تسریع‌کننده اضافه‌وزن می‌باشد (هاینس و جوریس^۱، ۲۰۲۵).

میزان چاقی در ایالات متحده خیلی شایع شده است و خیلی از متخصصان خطرات رفتارهای که به‌اضافه وزن منتهی می‌شود را مورد توجه قرار داده‌اند. در سوی دیگر تعداد زیادی از نوجوانان رژیم‌های غذای ناسالم و غلطی را برای کاهش وزن خود مورد استفاده قرار می‌دهند مثلاً در ایالت نبرسکا^۲ از هر چهار نوجوان یک نفر در تلاش است تا وزن خود را کاهش بدهد. استفاده از روش‌های ناسالم و پرخطری مانند استفراغ کردن، استفاده از ملین‌ها و قرص‌های رژیمی و سریعی که توسط متخصصان تجویز نشده، از جمله این روش‌ها است (براهوئی و همکاران، ۱۴۰۲).

۷- نقش رسانه‌ها در رفتارهای پرخطر دانش‌آموزان

رسانه‌ها، به‌ویژه در دوران حاضر که ارتباطات دیجیتال و استفاده از پلتفرم‌های اجتماعی روز به روز بیشتر می‌شود، تأثیر عمیقی بر رفتارهای نوجوانان و به‌ویژه دانش‌آموزان دارند. این رسانه‌ها از یک‌سو اطلاعات را سریع به دست مخاطبان می‌رسانند و از سوی دیگر می‌توانند نگرش‌ها و رفتارهای آن‌ها را تحت تأثیر قرار دهند. در اینجا به بررسی تأثیر رسانه‌ها بر رفتارهای پرخطر دانش‌آموزان، به‌ویژه در زمینه مصرف مواد مخدر، رفتارهای جنسی غیر ایمن، و سایر رفتارهای خطرناک خواهیم پرداخت.

^۱ Haenens, Joris

^۲ Nebraska

۷-۳. عوامل روانی و اجتماعی

رسانه‌ها همچنین می‌توانند بر نگرش‌های اجتماعی و روانی نوجوانان تأثیر بگذارند. نوجوانان به دلیل ویژگی‌های خاص سنی، همچون جستجوی هویت و نیاز به الگوبرداری از دیگران، به راحتی تحت تأثیر پیام‌های رسانه‌ای قرار می‌گیرند. آن‌ها به‌ویژه در این سنین در جستجوی نمونه‌های رفتاری هستند که در رسانه‌ها به نمایش گذاشته می‌شود، که می‌تواند در نهایت به افزایش تمایل به ریسک‌پذیری و رفتارهای پرخطر منجر شود. این تأثیرات به دلیل کمبود مهارت‌های تفکر انتقادی در این سنین، خطرناک‌تر هستند.

۸-۸. راهکارهای مقابله با تأثیرات منفی رسانه‌ها

برای کاهش تأثیر منفی رسانه‌ها و جلوگیری از رفتارهای پرخطر در نوجوانان، می‌توان به موارد زیر توجه کرد:

۸-۱. افزایش نظارت والدین

نظارت ضعیف والدین نقش مهمی در گرایش به رفتارهای پرخطر در نوجوانان دارد. بنابراین نظارت والدین بر فرزندان نقش موثری بر جلوگیری از پیامدهای رسانه‌ها دارد. والدین بایستی به‌عنوان الگوهای رفتاری، ارتباط مؤثری با فرزندان خود برقرار کرده و درباره محتوای رسانه‌ها گفت‌وگو کنند. این گفت‌وگوها می‌توانند شامل بررسی پیام‌های رسانه‌ای و تأثیرات آن‌ها بر رفتارهای اجتماعی و فردی نوجوانان باشد. همچنین، آموزش مهارت‌های تفکر انتقادی به نوجوانان می‌تواند به آن‌ها کمک کند تا محتوای رسانه‌ها را تحلیل کنند و از تأثیرات منفی آن‌ها در امان بمانند.

۸-۲. افزایش نظارت مدارس

مدارس می‌توانند با برگزاری کارگاه‌ها و جلسات آموزشی در مورد رسانه و اثرات آن، نوجوانان را نسبت به خطرات ناشی از محتوای نامناسب آگاه کنند. ایجاد بسترهای سالم برای فعالیت‌های اجتماعی و

تفریحی، به‌ویژه در محیط‌های آنلاین، می‌تواند به کاهش تمایل نوجوانان به رفتارهای پرخطر کمک کند.

۸-۳. همکاری بیشتر بین نهادهای آموزشی، خانواده‌ها و متخصصان بهداشت عمومی

همکاری نزدیک و مؤثر بین نهادهای آموزشی، خانواده‌ها و متخصصان بهداشت عمومی می‌تواند به عنوان یک راهکار کلیدی برای کاهش تأثیرات منفی رسانه‌ها بر رفتارهای پرخطر نوجوانان و جوانان مطرح شود. رسانه‌ها به عنوان یکی از عوامل اجتماعی مؤثر، همواره در حال شکل‌دهی به نگرش‌ها و رفتارهای افراد، به ویژه در سنین جوانی هستند. در این راستا، نهادهای آموزشی به عنوان بسترهای اصلی یادگیری و تربیت، می‌توانند با برنامه‌ریزی‌های دقیق و هدفمند، آگاهی‌های لازم را در مورد تأثیرات منفی رسانه‌ها به دانش‌آموزان ارائه دهند. از طرفی، خانواده‌ها نیز نقش بسزایی در شکل‌دهی به رفتارها و ارزش‌های فرزندان دارند و با ارتقاء سطح دانش و ارتباطات خود، می‌توانند به عنوان حامیان اصلی در مواجهه با چالش‌های ناشی از رسانه‌ها عمل کنند. متخصصان بهداشت عمومی نیز با ارائه مشاوره‌های علمی و کاربردی می‌توانند به بهبود اطلاعات والدین و معلمان کمک کنند و راهکارهای مقابله با رفتارهای پرخطر ناشی از رسانه‌ها را ارائه دهند. در نتیجه، پیوند این سه گروه به یکدیگر می‌تواند منجر به ایجاد یک شبکه حمایتی مؤثر شود که به کاهش آسیب‌های ناشی از رسانه‌های مدرن و ارتقاء سلامت روانی و اجتماعی نسل جوان کمک کند. این همکاری چندجانبه نه تنها می‌تواند آگاهی را افزایش دهد، بلکه به ایجاد محیطی سالم‌تر برای رشد و پیشرفت نوجوانان و جوانان نیز یاری خواهد رساند.

۸-۴. آموزش سواد رسانه‌ای

آموزش سواد رسانه‌ای یکی از کلیدی‌ترین ابزارها در مقابله با تأثیرات منفی رسانه‌هاست. آموزش سواد رسانه‌ای به افراد کمک می‌کند تا بتوانند به طور انتقادی محتوای رسانه‌ها را تحلیل و ارزیابی کنند. این نوع آموزش شامل توانایی شناسایی منابع معتبر، تفکیک واقعیت از شایعه و همچنین درک تأثیرات روانی و اجتماعی رسانه‌ها بر رفتارها و نگرش‌ها است. با تقویت سواد رسانه‌ای، افراد قادر خواهند بود تا در مواجهه با پیام‌های رسانه‌ای، تصمیمات آگاهانه‌تری اتخاذ کنند و به این ترتیب، احتمال وقوع رفتارهای پرخطر ناشی از تأثیرات منفی رسانه‌ها را کاهش دهند. به عنوان مثال، جوانان با داشتن سواد رسانه‌ای

کافی می‌توانند از تحت تأثیر قرار گرفتن توسط تبلیغات فریبده و محتوای ناپسند جلوگیری کنند و به سمت رفتارهای سالم و مثبت هدایت شوند. علاوه بر این، سواد رسانه‌ای می‌تواند به ترویج انتقادپذیری و تفکر مستقل در میان جامعه کمک کند، که این خود به نوبه خود می‌تواند به کاهش آسیب‌های اجتماعی و بهبود کیفیت زندگی افراد منجر شود. به همین دلیل، سرمایه‌گذاری در آموزش سواد رسانه‌ای به عنوان یک ضرورت اجتماعی، نه تنها به نفع فرد بلکه به نفع کل جامعه خواهد بود.

۸-۵. تفکر انتقادی

آموزش تفکر انتقادی در مدارس و مراکز آموزشی می‌تواند به پرورش نسلی آگاه و مسئول منجر شود که قادر به تشخیص و تحلیل پیام‌های رسانه‌ای باشد. در نتیجه، تقویت مهارت‌های تفکر انتقادی نه تنها به کاهش تأثیرات منفی رسانه‌ها کمک می‌کند، بلکه به ارتقاء سلامت روانی و اجتماعی افراد نیز می‌انجامد. با توجه به افزایش دسترسی به رسانه‌های دیجیتال و شبکه‌های اجتماعی، ضرورت آموزش و پرورش مهارت‌های تفکر انتقادی بیش از پیش احساس می‌شود تا افراد بتوانند در برابر پیام‌های مخرب و نادرست مقاومت کنند و زندگی سالم‌تری را تجربه نمایند.

۸-۶. کنترل هم‌نشینی با همسالان بزهکار

کنترل هم‌نشینی با همسالان بزهکار می‌تواند به عنوان یک عامل مؤثر در تسهیل یا کاهش تأثیرات رسانه‌ها بر رفتارهای پرخطر در نوجوانان شناخته شود. اگر نوجوانان در معرض هم‌نشینی با گروه‌های همسال بزهکار قرار بگیرند، احتمال پذیرش و تقلید از رفتارهای پرخطر نیز افزایش می‌یابد. برعکس، اگر این جوانان در محیط‌هایی با هم‌نشینی مثبت و سازنده قرار گیرند، می‌توانند مهارت‌های اجتماعی و رفتارهای سالم‌تری را یاد بگیرند و از تأثیرات منفی رسانه‌ها در امان بمانند. به همین دلیل، برنامه‌های آموزشی و مداخلات اجتماعی که بر روی کنترل هم‌نشینی و تقویت روابط مثبت تأکید دارند، می‌توانند به کاهش تأثیرات منفی رسانه‌ها بر رفتارهای پرخطر کمک کنند و به ایجاد یک محیط اجتماعی سالم‌تر برای نوجوانان منجر شوند.

بین ابعاد بهزیستی مذهبی و وجودی با رفتارهای پرخطر، همبستگی منفی معنادار وجود دارد (ون لار و همکاران، ۲۰۲۵). افرادی که از بهزیستی معنوی بالایی برخوردارند، معمولاً دارای اعتقادات و ارزش‌های قوی هستند که می‌تواند به آن‌ها کمک کند تا در برابر فشارهای رسانه‌ای مقاومت کنند. این افراد با داشتن یک سیستم ارزشی محکم، نه تنها به راحتی تحت تأثیر پیام‌های منفی رسانه‌ها قرار نمی‌گیرند، بلکه می‌توانند به عنوان الگوهایی مثبت در جامعه عمل کنند. بنابراین، توسعه و تقویت بهزیستی معنوی در افراد، به ویژه در جوانان و نوجوانان، می‌تواند نقش مهمی در کاهش اثرات منفی رسانه‌ها ایفا کند. برای این منظور، برنامه‌های آموزشی و مشاوره‌ای باید به منظور ارتقاء بهزیستی معنوی در جامعه طراحی و اجرا شوند تا افراد بتوانند به طور مؤثرتری با چالش‌های ناشی از رسانه‌ها مقابله کنند و رفتارهای سالم‌تری را انتخاب نمایند. این رویکرد نه تنها به بهبود سلامت روانی افراد کمک می‌کند، بلکه می‌تواند به کاهش آسیب‌های اجتماعی و ارتقاء کیفیت زندگی در جامعه نیز منجر شود. با توجه به نقش مهم رسانه‌ها در زندگی نوجوانان، لازم است با شناخت دقیق از محیط کنشگر، استفاده از فضای مجازی و ماهواره را بهینه نموده و آسیب‌های آن را بر نوجوانان کاهش داد.

با توجه به مطالعات انجام‌شده، می‌توان به وضوح دریافت که رسانه‌های دیجیتالی به عنوان یک نیروی دوسویه در شکل‌دهی به رفتارهای نوجوانان عمل می‌کنند. از یک سو، این رسانه‌ها با ارائه الگوهای مثبت و محتوای آموزشی می‌توانند نقش مکملی در فرآیند اجتماعی‌سازی ایفا کنند، اما از سوی دیگر، مواجهه بی‌مهار با محتوای نامناسب به ویژه در پلتفرم‌هایی مانند اینستاگرام و تیک‌تاک، به عنوان یک تهدید جدی برای سلامت روانی و اجتماعی نوجوانان شناسایی شده است پژوهش‌ها نشان می‌دهد که مهار این تأثیرات منفی نیازمند مدیریت چندلایه و همکاری ارگانیک بین تمام بخش‌های جامعه است. راهکارهای زیر به‌عنوان چارچوبی جامع پیشنهاد گردید.

۹-۱. نکات کلیدی پژوهش

- همبستگی قوی زمانی:

مطالعات جهانی نشان می‌دهد نوجوانانی که بیش از ۲ ساعت روزانه از رسانه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند، تا ۲ برابر بیشتر در معرض رفتارهای پرخطری مانند مصرف الکل و مواد مخدر قرار دارند (ر.ک: حمیدینی و همکاران، ۱۴۰۱؛ دمنار پچاک، ۲۰۲۵).

- جنبه‌های منفی اثرگذاری رسانه‌ها:

- ✓ افزایش رفتارهای خودآسیبی و خشونت با نرخ ۸۶ درصد در پسران نوجوان (ر.ک: دمنار پچاک، ۲۰۲۵)
- ✓ شیوع ۳۰ هزار نفری اعتیاد در مدارس (ر.ک: سبزیان و عبدلی، ۱۴۰۲؛ دمنار پچاک، ۲۰۲۵)
- ✓ بارداری ناخواسته و بیماری‌های مقاربتی (ر.ک: ؛ دمنار پچاک، ۲۰۲۵)
- ✓ چاقی و اختلالات تغذیه‌ای (ر.ک: هاینس و جوریس، ۲۰۲۵)

۹-۲. مکانیسم تأثیرگذاری

- القای هنجارهای کاذب از طریق محتوای تولیدشده توسط کاربران
- ایجاد تحریف در درک واقعیت اجتماعی از طریق الگوریتم‌های پیشنهاد محتوا
- تقویت رفتارهای تکانشی با مکانیسم‌های پاداش فوری (لایک‌ها و کامنت‌ها)

۹-۳. عوامل تشدیدکننده

- ضعف در مهارت‌های خودتنظیمی عاطفی

- شکاف ارتباطی با والدین و مربیان

- بحران هویت ناشی از تغییرات بلوغ

- شکاف نسلی در انتقال مهارت های زندگی

- فقدان زیرساخت های حمایتی برای نوجوانان در معرض خطر

- تأثیر همسالان بزهکار

۹-۴. پیامدهای بلندمدت

- افزایش ۴۰ درصدی ریسک ابتلا به اختلالات اضطرابی (ر.ک: پاک نژاد و میکائیلی، ۱۴۰۲).

- کاهش ۲۵ درصدی عملکرد تحصیلی (ر.ک: گراوند، ۱۴۰۲).

- افزایش ۳ برابری احتمال درگیری در رفتارهای جنسی پرخطر (ر.ک: وثوقی، ۱۴۰۰).

۹-۵. راهکارهای پیشنهادی محقق

سطح فردی:

- آموزش سواد رسانه ای مبتنی بر سن با تأکید بر تفکر انتقادی

- توسعه برنامه های تاب آوری روانی برای مقابله با فشار همسالان

سطح خانوادگی:

- اجرای برنامه های "همراه دیجیتال" برای بهبود ارتباط والد-نوجوان

- نظارت هوشمند و تقویت نقش فعال والدین به جای نظارت منفعلانه، از طریق گفت‌وگوهای انتقادی درباره محتوای رسانه‌ها و الگوسازی رفتاری

سطح سیاست‌گذاری:

- طراحی الگوریتم‌های اخلاق محور برای محدودیت نمایش محتوای پرخطر
- استقرار سیستم رده‌بندی محتوای پویا مبتنی بر هوش مصنوعی
- ایجاد پلتفرم‌های جایگزین با معماری طراحی حمایتگر^۱
- ایجاد سامانه پایش ملی برای رصد الگوهای رفتاری نوجوانان
- بازطراحی برنامه‌های درسی با محوریت آموزش مهارت‌های تاب‌آوری و تصمیم‌گیری
- استقرار کلینیک‌های سیار سلامت در مناطق پرخطر با خدمات محرمانه
- طراحی کمپین‌های رسانه‌ای تعاملی با مشارکت خود نوجوانان
- اجرای برنامه‌های معنویت‌پژوهی کاربردی مبتنی بر یافته‌های مطالعاتی (ون لار و همکاران، ۲۰۲۵) برای تقویت خودکنترلی.
- طراحی چارچوب استاندارد نظارتی در مدارس با ابزارهایی مانند فیلترینگ هوشمند و برگزاری کارگاه‌های تحلیل رسانه.
- توسعه فضاهای جایگزین جامعه‌محور مانند باشگاه‌های مهارت‌آموزی دیجیتال برای کاهش جذابیت همسالان بزه‌کار.

^۱ Supportive Design

نتیجه گیری

این مطالعه نشان داد رسانه‌ها به عنوان یکی از قدرتمندترین ابزارهای شکل‌دهنده رفتار و ارزش‌های نوجوانان در عصر دیجیتال، همزمان فرصت‌ها و تهدیدهایی جدی را ایجاد می‌کنند. یکی از مضرات این رسانه‌ها تشدید رفتارهای پرخطر در نوجوانان است. بررسی رفتارهای پرخطر در نوجوانان نشان می‌دهد این چالش‌ها نه تنها به عنوان تهدیداتی مجزا عمل نمی‌کنند، بلکه به صورت شبکه‌ای پیچیده و درهم‌تنیده سلامت فردی و اجتماعی را تحت تأثیر قرار می‌دهند. این رفتارها همچون حلقه‌های زنجیر به یکدیگر متصل بوده و هر یک می‌تواند محرکی برای تشدید سایر آسیب‌ها باشد. برای کنترل و کاهش رفتارهای پرخطر در نوجوانان، مدیریت صحیح رسانه‌های اجتماعی نقش موثری را ایفا می‌کند. مدیریت تأثیرات رسانه‌های دیجیتال نیازمند رویکرد اکوسیستمی است که در آن هماهنگی بین نهادهای آموزشی، خانواده‌ها، تولیدکنندگان محتوا و سیاست‌گذاران فناوری ضروری می‌باشد. همچنین، توجه به تفاوت‌های فردی در آسیب‌پذیری و طراحی مداخلات مبتنی بر ویژگی‌های رشدی نوجوانان می‌تواند اثربخشی برنامه‌های پیشگیرانه را به میزان ۶۰ درصد افزایش دهد. در نهایت، سرمایه‌گذاری در پژوهش‌های طولی برای درک بهتر روابط علی و معلولی بین استفاده از رسانه‌ها و پیامدهای رفتاری، به عنوان یک اولویت تحقیقاتی مطرح می‌باشد.

پیشنهادهای برای پژوهش‌های آتی:

- توسعه سیستم‌های هوش مصنوعی برای رصد الگوهای مصرف رسانه‌ای و پیش‌بینی ریسک رفتارهای پرخطر
- تحلیل هم‌افزایی بین آموزش سواد رسانه‌ای و برنامه‌های تقویت معنویت در کاهش پذیرش الگوهای پرخطر
- مطالعه تطبیقی افزایش مقاومت روانی در نوجوانان با دسترسی محدود به رسانه

منابع و مأخذ

۱. امیدی منش، مهرداد، رستمی کیا، مژده، (۱۳۹۷)، بررسی نقش سبک‌های دلبستگی بر سلامت روانی و اختلالات روانشناختی نوجوانان، فصلنامه تربیت نوین، ۳(۱۴)، ۳۹-۲۱.
۲. براهوئی، سائره، نجفی، محمود، طالع پسند، سیاوش، (۱۴۰۲)، پیش بینی رفتارهای پرخطر بر اساس تحول مثبت نوجوانی و سرمایه‌های روان شناختی مثبت در نوجوانان، فصلنامه علمی/اعتیادپژوهی، ۱۷(۶۹)، ۲۴۵-۲۷۰.
۳. بولاند، رابرت، وردوین، مارسال. ال، روئیز، پدرو، (۱۴۰۳)، خلاصه روانپزشکی کاپلان و سادک، ترجمه فرزین رضاعی و همکاران، تهران: انتشارات ارجمند.
۴. پاک نژاد، حسین و میکائیلی، نیلوفر، (۱۴۰۲)، مروری بر ریشه‌ها و علل رفتارهای پرخطر نوجوانان، سومین همایش ملی روان شناسی بالینی کودک و نوجوان، اردبیل.
۵. حمیدیان، سیدامیدعلی، پوردانش، خاتون سادات، روح الهی، نسرين، (۱۴۰۱)، بررسی رابطه بین سواد رسانه ای و رفتارهای پرخطر بین نوجوانان، ششمین کنفرانس بین المللی مطالعات جهانی در علوم تربیتی، روانشناسی و مشاوره، تهران.
۶. سبزیان، سعیده، عبدلی، افسانه، (۱۴۰۲)، مدل‌یابی ساختاری امنیت در مدرسه با آمادگی به اعتیاد در دانش‌آموزان: نقش واسطه‌ای تحصیل‌گریزی، فصلنامه علمی/اعتیادپژوهی، ۱۷(۶۷)، ۱۵۲-۱۲۷.
۷. علائی خرايم، سارا، بشرپور، سجاد، حاجلو، نادر، نریمانی، محمد، (۱۴۰۰)، طراحی و آزمون الگویی از پیشایندهای خانوادگی و فردی گرایش به مصرف مواد در دانشجویان، فصلنامه علمی/اعتیادپژوهی، ۱۵(۵۹)، ۱۱۱-۱۳۸.

۸. گراوند، هوشنگ، (۱۴۰۲)، نقش واسطه‌ای اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل در رابطه بین هیجان‌خواهی و همنوایی با گرایش به رفتارهای پرخطر، فصلنامه علمی/اعتیادپژوهی، ۱۷(۶۷)، ۵۴-۲۵.

۹. ماسن، کیگان، هوستون، کانجر، (۱۳۹۴)، رشد و شخصیت کودک، ترجمه مهشید یاسایی، چاپ سوم، تهران: کتاب ماد.

۱۰. متاجی امیررود، مریم، تقدیسی، محمدحسین، (۱۳۹۳)، بررسی نقش نگرش غذایی بر رفتارهای مرتبط در زنان دارای اضافه وزن و چاقی شهر ارومیه، مجله دانشکده پیراپزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران (پیاورد سلامت)، ۸(۶)، ۴۶۴-۴۷۷.

۱۱. محمدی اوندی، انیس، (۱۴۰۳)، بررسی نقش و اهمیت مشاوره و روانشناسی در سنین نوجوانان و جوانان، اولین کنفرانس بین‌المللی روانشناسی، علوم تربیتی، مدیریت و علوم اجتماعی، تبریز.

۱۲. نجفی، زهرا، (۱۴۰۰)، بررسی رابطه شیوه‌های فرزندپروری والدین با گرایش به مواد مخدر در دانشجویان دانشگاه آزاد شهر بندرعباس، پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بندرعباس.

۱۳. نیک منش، زهرا، درویش ملا، مهدی، (۱۴۰۰)، اثربخشی درمان ذهن آگاهی مبتنی بر کاهش استرس بر احساس تنهایی و اعتیاد به اینترنت، مطالعات ناتوانی، ۴(۹)، ۱۴۰-۱۵۷.

۱۴. وثوقی، آمنه، (۱۴۰۳)، بررسی نقش اینترنت و فضای مجازی در بروز رفتارهای پرخطر در نوجوانان و ارائه راهکارهای پیشگیری آن، نخستین کنگره ملی توسعه پایدار و مسئولیت‌های اجتماعی: چالش‌ها و راهکارها، شیراز.

۱۵. Bauer, A. G., Christensen, K., Bowe-Thompson, C., Lister, S., Aduloju-Ajijola, N., & Berkley-Patton, J. (۲۰۲۰). We are our own counselor: Resilience, risk behaviors, and mental health service utilization among young African American men. *Behavioral medicine*, ۴۶(۳-۴), ۲۷۸-۲۸۹. DOI: ۱۰.۱۰۸۰/۰۸۹۶۴۲۸۹.۲۰۲۰.۱۷۲۹۰۸۷.
۱۶. Deeks, J.J., Higgins, J.P.T., Altman, D.G. (۲۰۲۱). Analysing data and undertaking meta-analyses. In: Higgins JPT, Thomas J, Chandler J, Cumpston M, Li T, Page MJWV, eds. *Cochrane Handbook for Systematic Reviews of Interventions* version ۶.۲.
۱۷. Demšar Pečak, N. (۲۰۲۵). Psychosocial approaches as a solution to the challenge of risky online behaviors. *Journal of Health and Rehabilitation Sciences*, ۳(۲). ۲۲-۲۹. ISSN ۲۸۲۰-۵۴۸۰.
۱۸. Haenens, L., Joris, W. (۲۰۲۵). Media Literacy in a Digital Age: Taking Stock and Empowering Action. *Media and Communication*, ۱۳(۲): ۱-۲۴. DOI: <https://doi.org/10.1۷۶۴۵/mac.۹۷۵۹>.
۱۹. McKenziem, J.E., Brennan, S.E. (۲۰۲۱). Synthezing and presenting findings using other methods. In: Higgins J, Thomas J, Chandler J, et al., eds. *Cochrane Handbook for Systematic Reviews of Interventions* version ۶.۲. Cochrane.
۲۰. Morrison, N. (۲۰۲۳). Social Media Use Linked With Risky Behavior in Adolescents, Study Finds. <https://www.forbes.com/sites/nickmorrison/۲۰۲۳/۱۱/۲۹>.

۲۱. Purba, A.K. (۲۰۲۳). Social media use and health risk behaviors' in young people: systematic review and meta-analysis, *BMJ*. ۳۸۳. DOI: <https://doi.org/10.1136/bmj-2022.073552>.
۲۲. Sacks, G., Looi, E.S.Y. (۲۰۲۰). The advertising policies of major social media platforms overlook the imperative to restrict the exposure of children and adolescents to the promotion of unhealthy foods and beverages. *Int J Environ Res Public Health*, ۱۷:۴۱۷۲. DOI: ۱۰.۳۳۹۰/ijerph ۱۷۱۱۴۱۷۲.
۲۳. Tercova, N., & Smahel, D. (۲۰۲۵). Digital skills' role in intended and unintended exposure to harmful online content among European adolescents. *Media and Communication*, ۱۳, Article ۸۹۶۲۳. <https://doi.org/10.1۷۶۴۵/mac.۸۹۶۲۳>
۲۴. Van Laar, E., van Deursen, A. J. A. M., Sugeng, S.H., M.H, Diana Fitriana, S.H., M.H, Widya Romasindah Aidya, S.Psi., M.H. (۲۰۲۴). Pendekatan Kebudayaan dalam Membangun Ketahanan dan Keamanan Insani: Sebuah Kajian Strategis , *Jurnal Keamanan Nasional*. ۱۰(۲).
۲۵. Vermeire, L., Van den Broeck, W., Petersen, F., & Van Audenhove, L. (۲۰۲۵). Beyond numeracy, a data literacy topical scoping review (۲۰۱۱-۲۰۲۳). *Media and Communication*, ۱۳, Article ۹۲۳۷. <https://doi.org/10.1۷۶۴۵/mac.۹۲۳۷>.

لوگو سازمان ها و نهادهای علمی، سیاسی و دولتی حامی معنوی هفتمین همایش ملی بیژوهترهای علمی علوم اسلامی و انسانی در عصر نوین

اگانت ایتا و ایمیل رسمی همایش جهت ارسال مقاله
Ghanonyar@YAHOO.COM ۰۹۱۰۰۶۳۶۰۰۲

۱۴۰۳/۱۲/۰۸
دانشگاه رازی - سالن همایش دانشکده علوم اجتماعی

جهت همکاری در برگزاری همایش با دبیر اجرایی تماس بگیرید:
خانم دکتر شهلا رضایی ۰۹۱۹۶۷۴۸۶۲۵

معاونت علمی، فرهنگی و اجتماعی
 تحت پوشش خبری صداوسیما

